

היום נלמד בעזרת ה':

דף קה

[ע"פ ביאור הכרותא]

"יהודה מחקקי" - זה אחיתופל, דקאתי מיהודה [שבא משבט יהודה].

"מואב סיר רחצי" - זה גחזי, שלקה על עסקי רחיצה.

"על אדום אשליך נעלי" - זה דואג האדומי.

"עלי פלשת התרועעי" - אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבנו של עולם! אם יבא דוד שהרג את הפלשתי, והוריש את בניך גת, ויטען על כך שאתה מנחיל לדואג ואחיתופל שונאיו חלק לעולם הבא, מה אתה עושה לו לפייסו? אמר להן: עלי לעשותן ריעים זה לזה, ואז ימחל להם דוד על מה שעשו לו. וזה שנאמר "התרועעי" - לשון ריעות.

כתוב בספר ירמיה: "מדוע שובכה העם הזה ירושלים משכנה נצחת וגו'".

אמר רב: תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא.

אמר להן נביא לישראל: חזרו בתשובה! שהרי אבותיכם שחטאו - היכן הם?

אמרו להן ישראל: ונביאיכם, שלא חטאו, היכן הם?

שנאמר: "אבותיכם איה הם, והנבאים הלעולם יחיו". והיינו טענת הנביא, ותשובת ישראל.

אמר להן הנביא: אבותיכם חזרו והודו. שנאמר: "אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו'" [וסוף הפסוק: "הלוא השיגו אבותיכם וישבו ויאמרו, כאשר זמם ה' צבאות לעשות לנו כדרכינו וכמעללינו, כן עשה אתנו"].

שמואל אמר: באופן כזה השיבו לו תשובה ניצחת:

באו עשרה בני אדם וישבו לפניו [לפני הנביא].

אמר להן: חזרו בתשובה!

אמרו לו: עבד שמכרו רבו, ואשה שגרשה בעלה, כלום יש לזה על זה כלום?

כמו כן אנו, מאחר שמכרנו הקדוש ברוך הוא לנבוכדנצר, וגרשנו מעליו, שוב אין לו עלינו דבר!

אמר לו הקדוש ברוך הוא לנביא: לך אמור להן: "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה, או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעוונותיכם נמכרתם, ובפשעיכם שלחה אמכם".

והיינו דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב "דוד עבדי", "נבוכדנצר עבדי"? היאך השווה ודימה הקדוש ברוך הוא את נבוכדנצר הרשע לדוד עבדו!?

אלא, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידין ישראל לומר כך, שעתה עבדיו של נבוכדנצר הם, ואין לקדוש ברוך הוא עליהם דבר. לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא וקראו לנבוכדנצר עבדו.

ומעתה, אף אם אכן קנאם נבוכדנצר, הרי הוא עצמו עבדו של הקדוש ברוך הוא. ועבד שקנה נכסים, עבד למי, נכסים למי? הרי כל הנכסים שייכים לאדון!

"והעלה על רוחכם היו לא תהיה [מה שאתם סבורים - לא יהיה], אשר אתם אמרים: נהיה כגוים, כמשפחות הארצות, לשרת עץ ואבן. חי אני נאם ה' אלהים, אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלוך עליכם".

אמר רב נחמן: כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן [מי יתן, שיבוא עלינו הכעס הזה, המוזכר בפסוק דלעיל: "בחימה שפוכה אמלוך עליכם", שיגאלנו הקדוש ברוך הוא בעל כרחנו, וימלך עלינו].

"ויסרו למשפט אלהיו יורנו". אמר רבה בר בר חנה, זוהי התשובה הנצחת שהשיבו ישראל לנביא:

אמר להן נביא לישראל: חזרו בתשובה!

אמרו לו: אין אנו יכולין, כי יצר הרע שולט בנו.

אמר להם: יסרו את יצריכם [זהו מה שנאמר "ויסרו למשפט"].

אמרו לו: "אלהיו יורנו". שאלוקיו של היצר יורנו היאך ליסרו ולנצחו.

שנינו במשנתנו: **ארבעה הדיוסות בלעם וזואג ואחיתופל וגחזי. "בלעם" - משמעו: בלא עם.** דהיינו, שאין לו חלק עם עם ישראל בעולם הבא.

דבר אחר: "בלעם" - שכלה עם. שכלכל את ישראל על ידי העצה שהשיא לבלק, ונהרגו על ידו עשרים וארבעה אלף מישראל.

"בן בעור" - בן שבא על בעיר [בהמה]. שבא בלעם על אתונו.

תנא: הוא, אותו אדם, אביו של בלעם, נקרא בעור, וכן אותו אדם הוא כושן רשעתיים, והוא זה שנקרא לבן הארמי.

ועתה מבארת הגמרא, למה נקרא בשמות אלו:

נקרא אותו אדם בעור - משום שבא על בעיר [בהמה].

ונקרא אף כושן רשעתיים - משום דעבד שתי רשעיות בישראל:
אחת בימי יעקב, שהרי הוא לבן הארמי, שביקש לעקור את הכל,
ואחת בימי שפוט השופטים, לאחר מות יהושע, שנאמר: "יחר אף ה' בישראל,
 ויתנם ביד כושן רשעתיים".

ומה שמו האמיתי - לבן הארמי שמו.

כתיב "בלעם בן בעור", ומצד שני **כתיב "בנו בער"**, משמע שכנו של בלעם הוא בעור!

אמר רבי יוחנן: באמת בעור היה אביו של בלעם. ומכל מקום כינהו הכתוב "בנו בעור", שמשמע שהוא בנו של בלעם, משום שאביו של בלעם - **בנו הוא לו בנביאות.** שבלעם היה גדול יותר בנביאות.

ומזה שמנתה המשנה את בלעם עם אלו שאין להם חלק לעולם הבא, משמע שדווקא **בלעם - הוא דלא אתי לעלמא דאתי.** הא נכרים אחרים - **אתו** [באים לחיי עולם הבא]!

מתניתין מני - רבי יהושע היא.

דתינא, רבי אליעזר אומר: כתוב: **"ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים"**.

וכך נדרש המקרא:

"ישובו רשעים לשאולה" - אלו פושעי ישראל.

"כל גוים שכחי אלהים" - אלו פושעי גוים. דברי רבי אליעזר.

אמר לו רבי יהושע: וכי נאמר "ישובו רשעים לשאולה בכל גוים", שאז באמת היה משמע כדברך, שפושעי ישראל יהיו ככל הגוים, שאין להם חלק לעולם הבא? והלא לא כך נאמר, אלא **"כל גוים שכחי אלה ים"**!

אלא, כך הוא פירוש הפסוק: **"ישובו רשעים לשאולה"**, ומאן נינהו [ומיהם] אותם רשעים - **"כל גוים שכחי אלהים"**, כגון בלעם ושאר רשעי אומות העולם. אבל שאר הגוים, יש להם חלק לעולם הבא.

ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו, אם יהיה לו חלק לעולם הבא. שכך אמר: **"תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו"**.

אם תמות נפשי מות ישרים, שאמות מיתת עצמי, על מיטתי - **תהא אחריתי כמהו,** כמו עם ישראל, שיהיה לי חלק לעולם הבא.

ואם לאו, אם לא אמות מיתה טבעית - **הנני הולך לעמי,** לגיהנם.

כתוב בפרשת בלק: **"וילכו זקני מואב וזקני מדין"**. תנא: **מדין ומואב, לא היה להם שלום מעולם.**

משל לשני כלבים שהיו בעדר, והיו צהובין [כעוסים] זה לזה.
בא זאב על האחד.

אמר האחד [הכלב השני]: אמנם אנו כועסים זה על זה. אבל אם איני עוזרו - היום הזאב הורג אותי, ולמחר בא עלי והורגני, כי לא יהיה מי שיעזרני. לכן, למרות שלא היה שלום ביניהם, הלכו שניהם - והרגו את הזאב. כך גם כאן. למרות שמעולם לא היה שלום בין מואב למדין, מכל מקום, מחמת פחדם מישראל, עשו שלום ביניהם.

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: כרושתא ושונרא [חולדה וחתול], שאין ביניהם שלום לעולם, **עבדו הלולא מתרבא דביש גזא** [עשו מסיבה מחלבו של ביש מזל]. כתוב בתחילת הענין: "וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק". ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשיבתי אתכם דבר וגו'". ולבסוף כתוב: "וישבו שרי מואב עם בלעם". ושרי מדין, שבאו בתחילה עם שרי מואב אל בלעם, ואינם מוזכרים לבסוף - **להיכן אזול** [להיכן הלכו]?

כיון דאמר להו בלעם: "לינו פה הלילה והשיבתי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי", אמרו כלבים: אם כך, אם סובר בלעם לעשות רק מה שידבר ה' אליו, לא יועיל לנו כלום, כי ודאי לא ידבר ה' רע על ישראל. שהרי הקדוש ברוך הוא - אביהם של ישראל הוא! כלום [וכי] יש אב ששונא את בנו?!

אמר רב נחמן: חוצפא, אפילו כלפי שמיא מהני.

שהרי מעיקרא כתיב, שאמר הקדוש ברוך הוא לבלעם: "לא תלך עמהם". ולבסוף, לאחר שאמר בלעם: "לינו פה הלילה וגו'", שיש בכך חציפותא כלפי שמיא, שאמר בליבו: שמא אפתה את הקדוש ברוך הוא - ויתרצה, כתיב שאמר לו הקדוש ברוך הוא: "קום לך אתם".

אמר רב ששת: חוצפא - מלכותא בלא תאגא היא [כלומר, שררה גדולה היא, שאינה חסרה אלא כתר מלכות]. דכתיב שאמר דוד: "ואנכי היום רך ומשוח מלך, והאנשים האלה, בני צרויה, קשים ממני וגו'". כלומר, איני גדול מהם - אלא בכך שאני משוח כמלך.

אמר רבי יוחנן: בלעם - חיגר [צולע] ברגלו אחת היה. שנאמר: "וילך שפיו" [שפיו לשון הזהה הוא, כמו: "בוקא דאטמא דשף מדוכתיה" [חולין נד ב.]. דהיינו - שיצא ממקומו. וכמו כן כאן, היינו שנקעה רגלו, ונעשה צולע].

שמשון - חיגר בשתי רגליו היה. שנאמר בברכת יעקב לדן: "שפיפן עלי ארח הנושך עקבי סוס" [שפיפן - משמעו פעמיים שפיו], ושמשון משבט דן היה.

בלעם - סומא באחת מעיניו היה. שנאמר: "שתם העין" [שתם" משמעו פתוח. כפי שתרגם אונקלוס: "דשפיר חזי". כלומר, עינו אחת פתוחה. משמע שהעין האחרת סתומה].

בלעם - **קוסם באמתו** [כמו המעלה באוב בזכורו] היה. שהרי **כתיב הכא, גבי בלעם: "נפל וגלוי עינים", וכתיב התם, במגילת אסתר: "והמן נפל על המטה וגו'",** וכשראה זאת אחשוורוש אמר: "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית", והיינו ענין בעילה. משמע שגם בלעם עשה את קסמיו באמתו.

איתמר, מר זוטרא אמר: בלעם קוסם באמתו היה.

מר בריה דרבינא אמר: שבא בלעם על אתונו.

מאן דאמר קוסם באמתו היה - כדאמרן, שלמדים דבר זה מדכתיב הכא: "נפל וגלוי עינים", וגבי המן כתוב: "והמן נפל על המיטה".

ומאן דאמר בא על אתונו היה, למדים זאת מדכתיב הכא שאמר בלעם: "כרע שכב", **וכתיב התם,** גבי יעל אשת חבר הקיני, שהרגה את סיסרא: "בין רגליה כרע נפל שכב וגו'". והיינו, שבא סיסרא על יעל קודם שהרגה אותו.

כתוב שאמר בלעם על עצמו: **"יודע דעת עליון"** [שיודע הוא את דעתו של הקדוש ברוך הוא]. ויש לתמוה: **השתא** אפילו את **דעת בהמתו לא הוה ידע** [שלא ידע מה לענות לה, וכדלהלן], **דעת עליון - הוה ידע!**

ומאי היא מה שאמרנו שאינו יודע דעת בהמתו?

דאמרי ליה [שאמרו לו] זקני מואב, כשראו שהוא רוכב על אתון: **מאי טעמא לא רכבת אסוסיא** [מדוע אינך רוכב על סוס]?

אמר להו: שדאי להו ברטיבא [הנחתי את הסוס לרעות באחו].

אמרה ליה: "הלא אנכי אתנך!" הרי אתה משתמש בי תמיד!

אמר לה: **לטעינא** [לנשיאת משאות] **בעלמא** אני משתמש בך, ולא לרכיבה.

אמרה לו: **"אשר רכבת עלי!"** אתה אכן רוכב עלי.

אמר לה: מה שאני רוכב עליך, היינו **באקראי בעלמא,** כשאין לי סוס מזומן.

אמרה לו: אתה רוכב עלי באופן קבוע, **"מעודך עד היום הזה!"** ולא עוד, אלא **שאני עושה לך מעשה אישות בלילה!**

וראיה לכך שאמרה לו דבר זה, **דכתיב הכא** שאמרה לו האתון: **"ההסכן הסכנתי",** **וכתיב התם,** שאמרו עבדי דוד למלך: **"יבקשו לאדני המלך נערה וגו' ותהי לו סכנת,** ושכבה בחיקך, וחם לאדוני המלך!"

אם כן, הרי לא ידע אחאב אפילו מה לענות לאתונו, ואיך יתכן שאמר על עצמו:
"וידע דעת עליון?"

אלא מאי "וידע דעת עליון" -

שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, וסבר לקלל את
ישראל באותה שעה.

והיינו דקאמר להו נביא לישראל: "עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב, ומה
ענה אתו בלעם בן בעור, מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'." דהיינו,
מזמן שחטאו בשטים - עד שנכנסו לארץ וחסאו בגלגל, עשה ה' עם ישראל
צדקות הרבה.

מאי "למען דעת צדקות ה'?"

אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל: דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם, שהיה
בלעם מצפה באותם ימים לרגע שאכעס, ואז היו קללותיו מתקיימות. אלא שלא
כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע.

שאיכלמלא [שאיילו] כעסתי כל אותן הימים - לא נשתייר משונאיהן של ישראל
שריד ופליט.

היינו דקאמר ליה בלעם לבלק: "מה אקב לא קבה אל וגו' ומה אזעום לא זעם
ה'." כלומר, היאך אקלל, בזמן שלא זעם הקדוש ברוך הוא. מלמד שכל אותם
הימים לא זעם ה'.

כתוב: "אל זעם בכל יום".

וכמה זמן מתמשך זעמו של הקדוש ברוך הוא -

רגע. שנאמר: "כי רגע באפו, חיים ברצונו וגו'." ו"אף" - לשון זעם הוא.

איבעית אימא: מפסוק זה ראייה שכעסו של הקדוש ברוך הוא - רגע הוא: "לך
עמי, בא בחדריך, וסגר דלתיך בעדך, חבי כמעט רגע, עד יעבר זעם".

אימת רתח [באיזה זמן ביום הקדוש ברוך הוא כועס]?

בתלת שעי קמייתא [בסוף שלוש השעות הראשונות של היום], כי חוורא כרבולתא
דתרנגולא [כאשר הכרבולת של התרנגול, שהיא בדרך כלל אדומה, נעשית לבנה].

שאז הוא זמן קימה של מלכים, ומניחים כתריהם בראשם. וכועס הקדוש ברוך הוא,
לפי שבאותו זמן משתחיים המלכים לחמה [כפי שהגמרא מביאה להלן].

ותמהינן: והרי כל שעתא ושעתא נמי חוורא [בכל שעה שכיום יש זמן שהכרבולת
לבנה]?

ואמרינן: כל שעתא ושעתא - אית ביה סוריקי סומקי [למרות שהכרבולת לבנה,
יש בה שורות שורות אדומות, כרגילותם]. אבל בהייה שעתא, באותה שעה,

בשלוש שעות ראשונות - לית ביה סוריקי סומקי [אין בה שום אדמומית, אלא כולה לבנה].

ההוא מינא דהוה בשיבכותיה [היה מין אחד בשכנתו] **זרבי יהושע בן לוי, דהוה קא מצער ליה** [והיה אותו מין מצער אותו].

רצה רבי יהושע בן לוי לקלל את אותו מין בשעה שהקדוש ברוך הוא כועס. **יומא חד נקט תרנגולא, ואסר ליה בכרעיה, ואותיב** [יום אחד לקח רבי יהושע בן לוי תרנגול, קשר אותו ברגלו, והמתין], עד שתהא כרבולתו לבנה. **אמר בליבו: כי מטא ההוא שעתא** [כשתבוא אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס] - **אילטייה** [אקללנו].

מי מטא ההוא שעתא [כשהגיעה אותה שעה] - **נמנס** רבי יהושע בן לוי, ולא הספיק לקללו.

אמר: שמע מינה, לאו אורח ארעא [מזה שלא הצלחתי לכיין את השעה, מוכח שאין דרך ארץ לעשות כך]. **דכתיב: "גם ענוש לצדיק לא טוב"**. דהיינו, שאין זה ראוי שיהא אדם נענש אף בעבור הצדיק. **אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי** [ואפילו במיין לא היה ראוי לו לומר כך, לקללנו].

תנא משמיה דרבי מאיר: בשעה שהחמה זורחת, והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחויים לחמה - מיד הקדוש ברוך הוא כועס. כתוב: **"ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו"**.

תנא משום רבי שמעון בן אלעזר: אהבה מבטלת שורה [סדר ומנהג רגילות] **של גדולה - למדים מאברהם. דכתיב: "וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו"**. דהיינו, שמחמת האהבה שאהב אברהם את הקדוש ברוך הוא, חבש את חמורו בעצמו, אף שלא היה זה לפי כבודו.

שנאה מבטלת שורה של גדולה - למדים מבלעם. שנאמר: "ויקם בלעם בבקר ויחבש את אתנו". שמחמת גודל השנאה שהיתה לו לעם ישראל, חבש בעצמו את אתונו, אף שלא היה זה לפי כבודו.

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה, ואפילו אם עושה זאת שלא לשמה. שמתוך שלא לשמה - בא לשמה.

וראיה לדבר, שהרי בשכר ארבעים ושתיים קרבנות שהקריב בלק, זכה ויצאה ממנו רות. אף שלא נתכוין לשם שמים, אלא לרצות את הקדוש ברוך הוא, כדי שיסכים שיקלל בלעם את ישראל.

אמר רבי יוסי בר הונא: רות - בתו של עגלון, בן בנו של בלק מלך מואב היתה.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי: כתיבי: "וגם באו עבדי המלך לברך את אדונינו דוד לאמר: ייטב אלהים את שם שלמה משמך, ויגדל את כסאו מכסאך". אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי [וכי דרך ארץ היא לומר כך למלך], ששמו של בנו שלמה יהיה גדול ממנו? הרי תחלש דעתו על ידי כך!

אמר ליה רבה בר מרי: מה שאמרו שיגדל ה' את שמו משמך, ואת כסאו מכסאך - מעין כסאך קאמרה ליה [אמרו לו]. לא שיגדל משמו וכסאו ממש, אלא מעין שמו וכסאו.

דאי לא תימא הכי [שאם לא תאמר כך], מה שנאמר: "תברך מנשים יעל אשת חבר הקיני, מנשים באהל תברך", הרי "נשים באהל" מאן נינהו [מיהן] - שרה רבקה רחל וולאה! וכי אורח ארעא למימר הכי [דרך ארץ לומר כך], שיעל תבורך יותר מאימותינן?

אלא: מעין קאמר. שתהא יעל מבורכת מעין ברכת האמהות. הכי נמי, לגבי דוד ושלמה - מעין קאמר.

ודבריו של רבה בר מרי, פליגא [חולקין] על דבריו דרב יוסי בר חוני. דאמר רב יוסי בר חוני: בכל האנשים אדם מתקנא, כשרואה שמצליחים יותר ממנו, חוץ מאשר בבנו ובתלמידו.

בנו, מנין לנו שאין האב מתקנא בו? משלמה. כפי שהבאנו לעיל, שאמרו לדוד: "ייטב אלקים שם שלמה משמך וכו'". ולא היה בזה חוסר דרך ארץ, משום שאין אדם מתקנא בבנו.

ותלמידו, מנין לנו שאין הרב מתקנא בו? ואיבעית אימא: מדכתיב שאמר אלישע לאליהו: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי". והסכים אליהו לבקשתו, ולא נתקנא בו.

ואיבעית אימא, הראיה מהפסוקים דלהלן: כתוב לאחר שבישר הקדוש ברוך הוא למשה שימות במדבר, ולא יכנס לארץ, שביקש ממנו משה: "יפקד ה' וגו' איש על העדה אשר יצא לפניו וגו'".

אמר לו הקדוש ברוך הוא, שיקח את יהושע ויסמוך את ידו עליו. וכתוב לאחר מכן: "ויעש משה כאשר צוה ה' אותו וגו' ויסמך את ידיו עליו ויצוהו". הרי, שאף שאמר הקדוש ברוך הוא למשה שיסמוך רק יד אחת על יהושע, סמך משה מדעתו את שתי ידיו עליו. מכאן שאין אדם מתקנא בתלמידו.

כתוב: "וישם דבר בפי בלעם". והיינו, ששם הקדוש ברוך הוא בפי בלעם דבר שמונעו מלקלל.

נחלקו חכמים בביאור הדבר.

רבי אלעזר אומר: אותו "דבר" ששם הקדוש ברוך הוא בפי בלעם - היינו **מלאך**. שמסרו הקדוש ברוך הוא בידי מלאך, כדי שלא יוכל לקלל.

רבי יונתן אומר: נתן הקדוש ברוך הוא **חכה בפי בלעם**, כדי שלא יוכל לדבר כרצונו.

אמר רבי יוחנן: מברכתו של אותו רשע - אתה למד מה היה בלבו לקללם.

ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות - הכריחו הקדוש ברוך הוא לומר: **"מה טובו אהליך יעקב"**. ביקש לומר שלא תשרה שכינה עליהם - ולבסוף

אמר: "ומשכנתיך ישראל".

ביקש לומר שלא תהא מלכותן של ישראל נמשכת - ולבסוף אמר: **"כנחלים נטיו"**. שתהא מלכותם נמשכת כנחל.

ביקש לומר שלא יהא להם זיתים וכרמים - ולבסוף אמר: **"כגנת עלי נהר"**.

ביקש לומר שלא יהא ריחן נודף ממצוות - ולבסוף אמר: **"כאהלים נטע ה'"** ["אהלים" - מלשון מור ואהלות, שהם מיני בשמים].

ביקש לומר שלא יהיו להם מלכים בעלי קומה - ולבסוף אמר: **"כארזים עלי מים"**.

ביקש לומר שלא יהיה להם מלך בן מלך - ולבסוף אמר: **"יזל מים מדליו"**. ביקש

לומר שלא תהא מלכותן שולטת באומות - ולבסוף אמר: **"וזרעו במים רבים"**.

ביקש לומר שלא תהא עזה מלכותן - ולבסוף אמר: **"וירם מאגג מלכו"** [ותרגומו "ותתקף מאגג", שתהא מלכותם עזה].

ביקש לומר שלא תהא אימת מלכותן - ולבסוף אמר: **"ותנשא מלכותו"**.

אמר רבי אבא בר כהנא: כולם, כל הברכות שברך בלעם - חזרו על ישראל לקללה, חוץ מענין בתי כנסיות ומבתי מדרשות, שלא יחזור לקללה, אלא לא יפסקו מישראל לעולם.

ומנין לנו דבר זה?

שנאמר: "ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלהיך". משמע,

קללה אחת יהפוך ה' לברכה, ולא את כל הקללות. והיינו כפי שאמרנו לעיל, שכל

הברכות, שבעצם נתכוין בלעם לקלל בהם את ישראל, חזרו לבסוף לקללה. חוץ

מברכה אחת, שלא חזרה לקללה, אלא נשארה ברכה לעולם.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: מאי דכתיב: **"נאמנים פצעני אוהב**

ונעתרות נשיקות שונא" [נעתרות" היינו נהפכות. כלומר, שנשיקות שונא אינן

נאמנות כפצעני אוהב]? **טובה הקללה שקילל אחיה השילוני את ישראל, יותר**

מהברכה שברכם בלעם הרשע.

אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה. שקיללם שיהיו כקנה. **שנאמר:** "והכה ה'

את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו'".